

مقاله پژوهشی

تحلیل اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مورد مطالعه: بخش خلجستان، شهرستان قم)

شهرام امیرانتخابی^{۱*}، هادی قراگوزلو^۲ و عیوض امینی قواقلو^۳

پذیرش: ۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۰

تاریخ دریافت: ۲۶ آذر ۱۳۹۹

چکیده

طرح هادی یک سند رسمی برای توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی محسوب می‌شود. می‌تواند نقش ویژه و مؤثری در عمران روستاهای کشور و بهبود زندگی روستاییان ایفا نماید. مطالعات مختلفی که تاکنون در حیطه اجرای طرح هادی در کشور انجام پذیرفته، کمتر به اثرات آن بر کیفیت زندگی ساکنین پرداخته‌اند. لذا در تحقیق حاضر سعی گردیده است تا به بررسی و سنجش اثرات اجرای طرح هادی بر ارتقاء کیفیت زندگی جوامع روستایی پرداخته شود. روش تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و با توجه به ماهیت موضوع، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کل روستاهای دارای سکنه (۴۹ روستا) بخش خلجستان بوده که ۱۰ روستا از دو گروه دارای اجرای طرح و فاقد اجرای طرح به‌عنوان نمونه آماری به روش «احتمالی طبقه‌بندی شده» انتخاب گردید. برای سنجش کیفیت زندگی، ۳۸ گویه از چهار بعد (محیطی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی) به عنوان معیار سنجش انتخاب گردید. داده‌ها بصورت پیمایشی از طریق پرسشنامه جمع‌آوری و در نرم‌افزار SPSS با آزمون من ویتنی و میزان اثر تحلیل گردید. روایی پرسشنامه به وسیله چند تن از اساتید و صاحب‌نظران برنامه‌ریزی روستایی تأیید گردید و پایایی آن نیز از طریق نرم‌افزار SPSS محاسبه و میزان آن ۰/۷۸ بدست آمد. نتایج محاسبه میزان اثر نشان می‌دهد که اجرای طرح در بعد کالبدی، بیشترین اثر (۰/۶۷) و بعد اقتصادی کم‌ترین اثر (۰/۳۰) را در روستاهای دارای اجرای طرح داشته است. برای طبقه‌بندی شدت میزان اثر مطابق معیار کوهن میزان اثر بر هر یک از ابعاد محیطی، اقتصادی و اجتماعی متوسط، و بر بعد کالبدی زیاد بوده است، بنابراین در ابعاد کالبدی، محیطی، اجتماعی و اقتصادی تفاوت معناداری در بین دو گروه مورد بررسی وجود دارد. همچنین، بیشترین اثر اجرای طرح بر بعد کالبدی و کمترین اثر را بر بعد اقتصادی داشته است. بر اساس معیار کوهن، میزان اثر در بعد کالبدی در حد «زیاد» و در ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی در حد «متوسط» بوده است. بنابراین در راستای تهیه و اجرای طرح و پروژه‌های عمرانی باید به قابلیت‌های روستاها و شناخت مناسب از مردم و منطقه توجه شود.

کلمات کلیدی: طرح هادی، بعد کالبدی، توسعه پایدار، سکونتگاه‌های روستایی، خلجستان قم.

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۲- دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
۳- دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
(*نویسنده مسئول: Shahram_aeh@yahoo.com)

مقدمه

روستاها با توجه به نقش مهمی که در نظام تولید و اشتغال کشور دارند و همچنین با عنایت به سکونت حجم قابل توجهی از جمعیت که در خود جای داده‌اند، از اجزاء و عناصر اصلی توسعه ملی به شمار می‌آیند. بر این مبناء، دولت با انجام طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی که در بطن برنامه‌های مختلف توسعه اجتماعی-اقتصادی آمده است، در توسعه روستایی مستقیماً مداخله داشته و برای دستیابی به اهداف متصور، اقدامات عمرانی را در سطح سکونتگاه‌های روستایی به انجام می‌رساند (سعیدی، ۱۳۸۷). از جمله این اقدامات تهیه و اجرای طرح هادی روستایی است (برزو و همکاران، ۱۳۸۹) که به منظور ساماندهی کالبدی روستاهای کشور (مظفر و همکاران، ۱۳۸۷) و بسترسازی توسعه و عمران روستایی (دارابی و افشیدکیا، ۱۳۹۱) پس از انقلاب اسلامی آغاز شده است.

طرح هادی مهم‌ترین ابزار مدیریت توسعه روستایی محسوب می‌شود (محمدی‌یگانه و همکاران، ۱۳۹۱) و محلی‌ترین و موردی‌ترین طرح‌هاست که به طور مستقیم با روستاها و اجتماع روستایی ارتباط دارد (رضوانی، ۱۳۸۷). این طرح ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود، میزان و مکان گسترش آبی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی، تجاری، کشاورزی، تأسیسات، تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی روستایی را بر حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی تعیین نموده (عزیزپور و حسینی‌حاصل، ۱۳۸۷) و به عنوان سند توسعه‌ی روستا، نتایج حاصل از اجرای آن در دوره زمانی کوتاهی (۲ تا ۳ سال) در چارچوب پروژه‌ی خاص بروز عینی پیدا می‌کند (عزیزپور، ۱۳۸۶). طرح هادی در سال ۱۳۶۲ با عنوان طرح‌های روانبخشی، به صورت موردی در چند استان کشور تهیه شد (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، ۱۳۸۷). پس از اجرای موفق

این طرح‌ها و استقبال روستاییان و پیگیری نمایندگان مجلس شورای اسلامی، در نهایت در سال ۱۳۶۶ تهیه و اجرای طرح هادی و اصلاح معابر در روستاها با هماهنگی دستگاه‌های ذی‌ربط و اجرای آن با مشارکت مردم به طور رسمی در دستور کار بنیاد مسکن انقلاب اسلامی قرار گرفت (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۶۶ و آسایش، ۱۳۷۳).

طرح هادی روستایی بعنوان یکی از مهم‌ترین طرح‌های عمرانی، طی دو دهه گذشته به منظور بهبود زندگی روستاییان به مرحله اجرا درآمده است. اما در این بین بررسی اثرات توسعه‌ای حاصل از اجرای این طرح و جایگاه آن در بهبود کیفیت زندگی روستاییان کمتر مورد عنایت اندیشمندان و مسئولین مربوطه قرار داشته است. با توجه به ادامه‌ی روند تهیه و اجرای این طرح، بررسی و ارزیابی میزان اثر بخشی آن در ارتقاء کیفیت زندگی روستاییان می‌تواند ضمن رفع برخی از ابهامات موجود، فرصتی برای بازبینی مجدد در فرایند تهیه تا اجرای این گونه طرح‌ها فراهم گردد. بر این اساس تحقیق حاضر بر آن است تا اثرات اجرای طرح هادی بر ارتقاء کیفیت زندگی در جوامع روستایی مشخص شود و از این طریق نقاط قوت و ضعف اجرای طرح نیز آشکار گردد. با توجه به مطالب عنوان گردیده در پژوهش حاضر تلاش شده است به این سوال اساسی پاسخ داده شود که:

اجرای طرح هادی روستایی تا چه اندازه توانسته است بر بهبود کیفیت زندگی روستاییان موثر باشد؟

در ایران مطالعات متعددی در رابطه با اثرات اجرای طرح هادی بر روستا و جامعه روستایی انجام گرفته است. محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳۹۱) بدین نتیجه رسیده‌اند که طرح هادی بر ابعاد کالبدی اثرات مثبت داشته ولی در ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی موفقیت چندانی نداشته است. عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱)، بیشترین اثرگذاری اجرای طرح را از دیدگاه روستاییان در بازگشایی و نوسازی شبکه معابر دانسته‌اند.

را در زمینه کاهش آلودگی ناشی از گرد و غبار در جاده‌های داخل روستا، تغییر سیما و حالت شهر بخشیدن به فضای روستا دانسته‌اند که بیشترین رضایتمندی روستاییان را به همراه داشته است. کم‌ترین اثرات در زمینه توسعه فعالیت‌های غیرکشاورزی و ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم بوده است.

در زمینه اثرات عوامل مختلف بر کیفیت زندگی در نواحی روستایی مطالعات متعددی در ایران و جهان انجام گرفته است. مطالعاتی که در ارتباط با طرح هادی روستایی و کیفیت زندگی در ایران صورت گرفته است، بدان‌ها اشاره شد. مطالعات خارجی که در این زمینه انجام گرفته، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

اسماعیل^۱ و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی تأثیر ویژگی‌های جمعیتی بر کیفیت زندگی و شادمانی در مالزی پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که میانگین نمرات کیفیت زندگی به دست آمده برای کنترل استرس پاسخ‌دهندگان ساکن در نواحی روستایی بالاتر از کسانی است که در شهرها و شهرک‌ها زندگی می‌کنند. المأمون^۲ و دیگران (۲۰۱۲) به بررسی اثر برنامه اعتبارات خرد «امانا اختیار مالزی» بر کیفیت زندگی مشتریان خود در روستاهای مالزی پرداخته و بدین نتایج رسیده‌اند که وضعیت مشارکت پاسخگویان با اندازه و کیفیت خانه‌هایشان ارتباط (همبستگی) دارد. کولودینسکی^۳ و همکاران (۲۰۱۳) با مدل‌سازی اثرات حرکتی بر کیفیت زندگی در نواحی روستایی نیوانگلند بدین نتایج رسیده‌اند که وجود تقاضای سفر بدون سرویس‌دهی بطور قابل توجهی کیفیت زندگی را کاهش می‌دهد، در حالیکه بر تعداد پیش‌بینی شده (محاسبه شده) سفرهای انجام‌شده هیچ تأثیری ندارد. پتروسیلو^۴ و همکاران (۲۰۱۳) نیز از شاخص‌های ذهنی برای ارزیابی این موضوع که چگونه سرمایه طبیعی و اجتماعی از کیفیت زندگی ساکنان در یک جزیره آتش‌فشانی کوچک حمایت می‌کند؛ استفاده کرده و بدین نتایج

همچنین از عدم توفیق طرح در مسکن و کاربری اراضی در روستا خبر داده‌اند. عنابستانی و حاجی‌پور (۱۳۹۲) در تحقیق دیگری، از اثرات اجتماعی و اقتصادی اجرای طرح، توزیع خدمات روستایی بیشترین اثر را بر تغییرات اجتماعی در روستاها دانسته‌اند. در حالیکه اجرای طرح تأثیری بر ایجاد تغییرات اقتصادی در ابعاد زندگی روستاییان نداشته است. پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱) از اثرات مثبت اجرای طرح بر بهبود ابعاد کالبدی مانند بهبود کیفیت معابر و جدول‌ها، کانال‌های کشاورزی، بهبود وضعیت مسکن و ساخت و سازها را مطرح کرده‌اند. در حالیکه تغییر مثبتی در بهبود وضعیت خدمات روستایی نسبت به قبل ایجاد نکرده است. آمار و صمیمی‌شارمی (۱۳۸۸) موفقیت نسبی اجرای طرح هادی از لحاظ نحوه‌ی ساخت و ساز مسکن و معماری روستا، دفع بهداشتی زباله‌ها و دسترسی روستاییان به خدمات را عنوان کرده‌اند. در حالیکه در مواردی همچون دفع بهداشتی فاضلاب‌های خانگی، بهبود وضعیت معابر و کاهش تبدیل اراضی زراعی به کاربری غیرکشاورزی چندان موفق نبوده است. عزیزپور و همکاران (۱۳۹۰) اثرات نسبتاً مطلوب اجرای طرح بر توسعه‌ی اشتغال، اثرات مطلوب بر میزان سرمایه‌گذاری، درآمد و بهره‌برداری از زمین در سکونتگاه‌های روستایی را مشخص کرده‌اند. مطیعی‌لنگرودی و یاری (۱۳۸۹) نبود رویکرد نظام‌مند فضایی و آمایشی در مطالعات طرح‌های هادی و حرکت به سمت نوعی یکسان‌سازی فضایی را از عوامل عدم بهبود وضعیت و کیفیت محیط‌زیست نواحی روستایی می‌دانند. نتایج تحقیق سعیدی و رستگار (۱۳۸۸) نشان می‌دهد که اثرات سرمایه‌گذاری‌های عمرانی، طرح‌ها و پروژه‌های به انجام رسیده بر تحول اجتماعی-اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی بسیار ناچیز بوده است. همچنین سواری و همکاران (۱۳۹۲) بیشترین اثرات اجرای طرح

۳ - Kolodinsky

۴ - Petrosillo

۱ - Ismail

۲ - Al-Mamun

رسیده‌اند که سرمایه طبیعی و سرمایه اجتماعی که به صورت مستقل بررسی می‌شوند، تنها یک تصور جزئی از کیفیت زندگی ارائه می‌دهند که به شدت وابسته به ترکیبی از هر دو می‌باشند. کلس^۱ (۲۰۱۲) نیز با بررسی ارتباط بین کیفیت زندگی و محیط دریافت کرده است که ارتباط بین کیفیت زندگی و محیط به یک موضوع مهم برای مطالعه در چند دهه گذشته تبدیل شده است. سازمان‌های متعددی تا حد زیادی به پیشرفت تفکر سیستمی کمک کرده است که این هم پدیده کیفیت زندگی را به طور مستمر در دستور کار نگه داشته است.

یکپارچگی انسان و محیط از سالیان دور مورد توجه بوده است و بویژه در آموزه‌های دینی به کرات در حفظ منابع طبیعی به عنوان مواهب و مائده‌هایی که در اختیار انسان قرار داده شده توصیه‌ها و رهنمودهایی ارائه شده است (سعیدی، ۱۳۸۷). اما توسعه پایدار به شکل امروزی برای اولین بار در اسناد شورای بین‌المللی کلیسا در سال ۱۹۷۴ و در پاسخ به تخریب محیط زیست و میلیون‌ها انسان گرسنه و فقیر در کشورهای جهان سوم ظاهر گردید. در سال ۱۹۸۰ مفهوم توسعه پایدار توسط واحدهای بین‌المللی برای حفاظت از منابع طبیعی و ملی بکار گرفته شد. با انتشار گزارش برونتلند در سال ۱۹۸۷ با عنوان "آینده مشترک ما"^۲ (بروندلند، ۱۹۸۷) و کنفرانس ریودوژانیرو در سال ۱۹۹۲ موضوع توسعه پایدار در سراسر جهان وارد جریان اصلی خود گردید (ضرابی و همکاران، ۱۳۸۰). پارادایم توسعه پایدار مبتنی بر فلسفه عدالت بین نسلی در بهره‌گیری از محیط و فرایندی است که نیازهای حال حاضر را بدون به خطر انداختن توانایی نسل آینده برای تأمین آن‌ها برطرف می‌کند (پازکی و همکاران، ۱۳۹۹).

مفهوم توسعه پایدار به معنای ارائه راه‌حل‌هایی در مقابل الگوهای سنتی کالبدی، اجتماعی و اقتصادی توسعه می‌باشد که

بتواند از بروز مسائلی همچون نابودی منابع طبیعی و پایین آمدن کیفیت زندگی انسان‌ها جلوگیری کند (بحرینی و همکاران، ۱۳۸۰). به عبارت دیگر تخریب محیط زیست، ائتلاف منابع طبیعی، تشدید نابرابری‌ها و تنش‌های اجتماعی، از خودبیگانگی، بی‌توجهی به ارزش و سنت‌های بومی، بسته شدن فضای سیاسی اهم پیامدهای نامطلوب توسعه در کشورهای در حال توسعه و بعضاً کشورهای توسعه یافته بود که بواسطه آن بحث‌های جدیدی درباره معانی و اهداف توسعه و روش‌های دستیابی به توسعه مطرح شد (سیوا و همکاران، ۲۰۱۶).

از میان ابعاد و زمینه‌های متعدد توسعه، توسعه روستایی یکی از مباحث عمده توسعه بوده و بخش قابل توجهی از تحقیقات، مطالعات و طرح‌های توسعه را به خود اختصاص داده است (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی بعنوان بخشی از توسعه یک کشور، به دنبال ارتقای سطح و کیفیت زندگی مردم، رشد مداوم و پایدار تولید و درآمد، ایجاد اشتغال، افزایش رفاه نسبی خانوارها، شرایط زیست‌محیطی پایدار می‌باشد (سعیدی، ۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی عبارت است از توجه همزمان به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی و وحدت میان این ابعاد به منظور بالا بردن سطح معیشت و رفاه مردم روستایی می‌باشد (سعیدی، ۱۳۸۷). توسعه پایدار روستایی را می‌توان فرایندی از تغییر و تحولات، با هدف بهبود و ارتقاء کمی و کیفی سطح زندگی جامعه روستایی دانست. این فرایند به ایجاد تعادل و توازن زیستی بین دو فضای شهری و روستایی می‌انجامد و عمدتاً در پی توان‌افزایی و شکل‌گیری کارایی لازم برای جمعیت کم درآمد روستایی است که کمتر بر پای خود بایستد (مطیعی‌لنگرودی، ۱۳۸۲).

در حال حاضر، سهم زیادی از چالش‌های توسعه مربوط به عرصه‌های روستایی است که با توجه به شاخص‌های مختلف در

صورت گرفته است اما با گذشت چند دهه از رواج و گسترش این مفهوم و انجام پژوهش‌های متنوع درباره این موضوع، تعریف واحدی وجود ندارد که مورد قبول همه باشد (غفاری و همکاران، ۱۳۹۰). موضوع کیفیت زندگی در ابعاد و اشکال مختلف و در مقیاس مختلف جغرافیایی مسائلی را مورد توجه قرار می‌دهد که در آن مطلوبیت زندگی و احساس رضایت از زندگی مورد بحث می‌باشد. در واقع ویژگی مهم کیفیت زندگی شامل چندبعدی بودن، ذهنی بودن و پویا بودن آن است (پاسبان و اصغری لقمجانی، ۱۳۹۹). در مجموع می‌توان گفت، کیفیت زندگی شامل ویژگی فردی و جمعی است. در سطح فردی آن مشتمل بر عناصر عینی و ذهنی است. کیفیت زندگی عینی افراد مستلزم برآورده شدن نیازهای اولیه آن‌ها می‌باشد. و همچنین نیازمند آن است که منابع مالی لازم جهت برآورده ساختن ملزومات اجتماعی شهروندی را در اختیار داشته باشند. کیفیت زندگی ذهنی افراد به این بستگی دارد که آن‌ها این اختیار را داشته باشند تا انتخاب‌های موثری در زمینه‌های زیر داشته باشند: ۱) لذت بردن - به معنای افزایش رفاه ذهنی خود که شامل لذت جویی، رضایت و هدفمندی در زندگی و رشد فردی است؛ ۲) شکوفایی در اخلاقیات ارسطویی، توجه به دیگری، احساس کامیابی ارسطویی و همچنین خواسته‌های حقیقی؛ و ۳) شرکت در طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های اجتماعی شهروندی را در اختیار داشته باشند. کیفیت زندگی اجتماع محور افراد به پایداری محیط جهانی، به صورت فیزیکی، اجتماعی و منابع اجتماعی و جوامعی که در آن زندگی می‌کنند، نیاز دارد که عبارت‌اند از: انسجام اجتماعی، همکاری و یکپارچگی؛ پیوندهای گسترده به صورت شبکه‌ای و برقراری ارتباط در تمام سطوح جامعه؛ ارزش‌ها و هنجارهای یکپارچه وسیع شامل اعتماد، عمل متقابل و رفتارهای مرتبط با دیگری، و ارزش‌ها و هنجارهایی که حداقل

شرایط نامناسبی قرار دارند که پیامدهایی همچون نابرابری‌های منطقه‌ای، تخریب محیط‌زیست و نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی را به دنبال داشته است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰). به عبارت دیگر بواسطه آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی، زمینه بروز ناپایداری در سکونتگاه‌های روستایی بیشتر می‌باشد (صادق‌لو و سجاسی قیداری، ۱۳۹۳).

کیفیت زندگی پدیده‌ای جهانی در ارتباط با میلیاردها مردم در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته حتی در آغاز قرن ۲۱ می‌باشد. کیفیت زندگی یک مفهوم گسترده، پیچیده و چند بعدی است (پتروسیلو و همکاران، ۲۰۱۳). که به رفاه کلی در جامعه مربوط می‌شود. با این حال، هیچ تعریف پذیرفته‌شده‌ای از این اصطلاح در گفتمان‌های سیاسی و دانشگاهی وجود ندارد (کلس، ۲۰۱۲). مطالعات پیشگام در زمینه کیفیت زندگی توسط محققان کشورهای غربی صورت پذیرفته و البته به تازگی در کشورهای در حال توسعه نیز این گونه پژوهش‌ها متمرکز شده است. با این حال، پژوهش مستند در ارتباط با کیفیت زندگی در منطقه آسیا همچنان کمیاب و نادر است (علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۹). مفهوم کیفیت زندگی برای نخستین بار در سال ۱۹۶۶م در کتابی با عنوان «شاخص‌های اجتماعی» توسط ریموند بائر مورد توجه قرار گرفته است (مهدی‌زاده، ۱۳۸۲). دیوید اسمیت^۱ اولین جغرافیدانی بود که درباره کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد. وی با استفاده از شاخص‌های عینی و ذهنی به ارزیابی این مفهوم پرداخته است (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱). کیفیت زندگی مفهومی وسیع است که وضعیت آن به میزان توسعه‌یافتگی جوامع بستگی دارد. در ابتدا این مفهوم در مقابل رویکرد صرف اقتصادی به توسعه شکل گرفت (حسن‌زاده، ۱۳۸۷). تاکنون تعاریف گوناگونی از کیفیت زندگی و ابعاد آن

به بی‌طرفی و برابری و شاید به شکلی به عدالت اجتماعی و مساوات بشری مرتبط باشند. کیفیت زندگی مستلزم آن است که نیازهای اساسی و اجتماعی افراد برآورده شود و آن‌ها این اختیار را داشته باشند که از زندگی برای شکوفایی و مشارکت لذت ببرند و به عنوان شهروند در جامعه با سطح بالایی از انسجام اجتماعی، ارتباط اجتماعی، اعتماد و هنجارهای یکپارچه دیگر شامل حداقل بی‌طرفی و برابری همراه با کل پایداری فیزیکی و اجتماعی محیط جهانی را انتخاب کنند (فیلیپس، ۲۰۰۶).

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و بروز ناخشنودی از روند توسعه کشور، به ویژه در مناطق روستایی، اقدامات متعددی از سوی ارگان‌های دولتی صورت گرفت (معاونت عمران روستایی بنیاد مسکن، ۱۳۸۸). بخش عمده‌ای از این مشکلات مربوط به بافت فیزیکی سکونتگاه‌های روستایی بوده که در نتیجه کار اصلاح بافت فیزیکی روستا به امید این که بر سایر ابعاد زندگی در این پهنه تأثیرگذار باشد، ابتدا در وزارت جهاد سازندگی سابق شکل گرفت و سپس در بنیاد مسکن انقلاب اسلامی پیگیری شد. هدف اصلی از اجرای این طرح‌ها، کنترل موج مهاجرت‌های روستا به شهر بود. به همین علت، در اواسط دهه‌ی ۱۳۶۰ اداره‌ای با عنوان اداره کل بهسازی و مسکن روستایی در این وزارتخانه به وجود آمد که وظیفه آن تهیه طرح‌های بهسازی روستایی بود. در سال‌های بعد، این ایده از سوی بنیاد مسکن و با عنوان طرح‌های هادی روستایی دنبال گردید و هم‌اکنون این دستگاه به عنوان متولی اصلی تهیه و اجرای طرح‌های هادی روستایی در کشور به شمار می‌رود (صابری‌فر، ۱۳۹۰). اجرای طرح هادی با هدف فراهم‌سازی بستر تجدید حیات و هدایت روستا با در نظر گرفتن جنبه‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی طراحی و انجام شده است (خدایی استار و همکاران، ۱۳۹۹). طرح هادی با در پیش گرفتن رویکردی مبتنی بر محوریت تحولات کالبدی در توسعه‌ی

روستاها به اجرای پروژه‌های اجرایی دهگانه‌ای پرداخت که همگی در پی دگرگون ساختن کالبد روستاها، و به تبع آن، توسعه روستایی بودند (مظفر و همکاران، ۱۳۸۷). این طرح، با استفاده از پتانسیل‌ها و قابلیت‌های خود می‌تواند زمینه‌ساز بهبود تسهیلات عمومی و رفاهی از قبیل نوسازی مسکن، معابر تازه احداث شده و حریم مسکونی، بهبود وضعیت زندگی روستاییان و مشارکت آنان باشد (عنابستانی و نادریان‌فر، ۱۳۹۹).

در یک جمع‌بندی کلی مهم‌ترین اهداف طرح هادی عبارت‌اند از (سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، ۱۳۸۷):

- فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای بهبود محیط سکونتگاه‌های روستایی و ایجاد خدمات زیستی، محیطی و عمومی؛
- هدایت توسعه کالبدی روستاها؛
- فراهم آوردن زمینه عمران و توسعه روستا و تأمین عادلانه امکانات، با توجه به شرایط فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و با عنایت به طرح‌های بالادست، نظیر طرح ساماندهی و طرح جامع شهرستان.

همه پدیده‌های جغرافیایی و در این میان سکونتگاه‌های روستایی دارای خصلت و قانونمندی‌های نظام‌ها (سیستم‌ها) هستند و از این‌رو، نظام‌ها عمل می‌کنند (سعیدی، ۱۳۹۱). عرصه‌های روستایی به عنوان فضاهای محدود جغرافیایی به شمار می‌آیند که از عملکرد فعالیت انسان بر روی محیط طبیعی از یک طرف و تأثیر نیروهای بیرونی بر عرصه‌های روستایی از سوی دیگر در طول زمان شکل گرفته و دچار تغییرات و تحولات گشته است. این تحولات در بسیاری موارد منشأی برونزا داشته، به واسطه رخدادهای بیرونی در سطوح محلی، منطقه‌ای، ملی و جهانی پدیدار شده و می‌شوند، در پی این فرایند، سکونتگاه‌های روستایی در معرض دگرگونی‌هایی قرار می‌گیرند که جلوه‌های

روستاهاى نمونه (۱۰ روستا)، با استفاده از فرمول کوکران اقدام به تعیین حجم نمونه گردید. با سطح اطمینان ۹۵٪ از ۲۹۶۱ خانوار، ۲۲۷ نفر از سرپرست خانوار به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شدند. در نهایت بر اساس تعداد خانوار هر یک از روستاهای نمونه، به روش تسهیم به نسبت، تعداد پرسش‌نامه برای هر روستا مشخص شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات، تعدادی از پرسش‌نامه‌ها به دلیل نقص در تکمیل جواب سوالات، حذف شده و در نهایت ۱۹۰ پرسش‌نامه جهت تحلیل به دست آمد. بنابراین نرخ پاسخ حدود ۸۵٪ بوده که میزان آن برای برآورد پارامترهای جمعیتی از روی آماره‌های نمونه قابل قبول است (بلیکی، ۲۰۰۰). جدول ۱ روستاهای نمونه و تعداد پرسش‌نامه برای گردآوری داده‌ها را نشان می‌دهد. داده و اطلاعات مورد نیاز برای تدوین تحقیق، به دو روش اسنادی و میدانی جمع‌آوری گردید. اطلاعات مربوط به مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق بصورت اسنادی تهیه شد. داده و اطلاعات میدانی نیز از طریق مشاهده، مصاحبه و پرسش‌نامه جمع‌آوری شد.

پرسش‌نامه با توجه به مسئله و مدل مفهومی پژوهش، هدف، موضوع مورد مطالعه و شرایط اجتماعی-اقتصادی محدوده طراحی گردید. با توجه به ماهیت موضوع، پرسش‌ها بصورت نظرسنجی و در طیف لیکرت در پنج گزینه طراحی شد. روایی پرسش‌نامه به وسیله چند تن از اساتید و صاحب‌نظران در موضوع برنامه‌ریزی روستایی تأیید گردید. پایایی پرسش‌نامه نیز از طریق نرم‌افزار SPSS محاسبه و میزان آن ۰/۷۸ بدست آمد. این مقدار بر حسب تقسیم‌بندی مقادیر آلفا توسط جرج و مالری^۲ (نقل از حبیب‌پور و صفری، ۱۳۸۸) در حد قابل قبول بوده و نشان‌دهنده‌ی بالا بودن پایایی ابزار اندازه‌گیری می‌باشد. در نهایت، برای تحلیل داده‌ها و میزان اثرگذاری اجرای طرح هادی بر کیفیت زندگی ساکنان از اختلاف میانگین بین دو گروه، آزمون من‌ویتنی و نیز

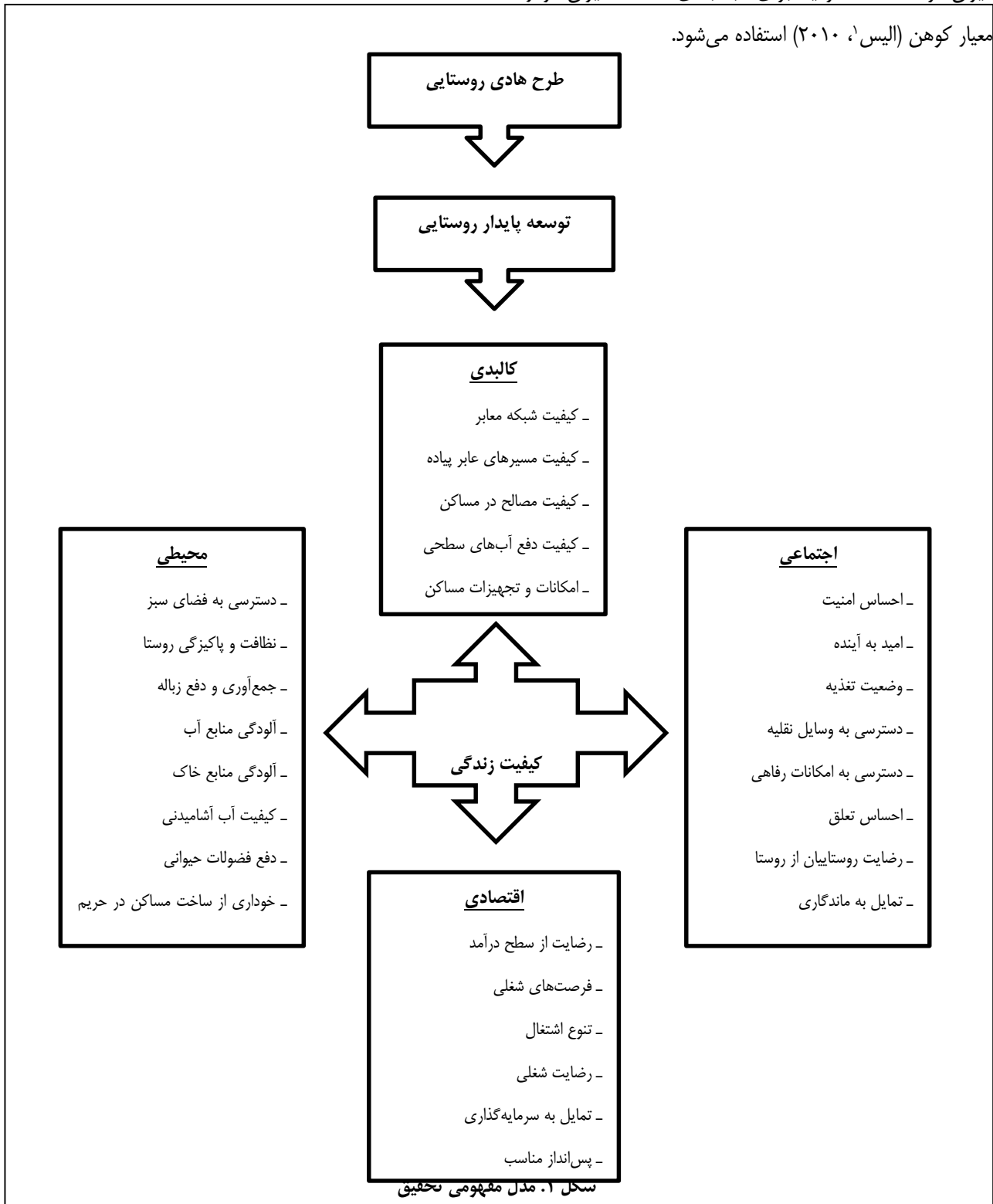
گونگون آن‌ها در عرصه‌های روستایی به صور مختلف و در زمینه‌های متنوع تجلی می‌یابد؛ آنچه کمتر مورد عنایت بوده این است که این‌گونه تجلیات در تحول کالبدی سکونتگاهی روستایی (همچون اجرای طرح هادی) که معمولاً به عنوان تحولات فیزیکی مورد توجه قرار می‌گیرند، به نوبه خود می‌تواند موجب دگرگونی‌های درونی و ابعاد اجتماعی-اقتصادی محیط‌های روستایی گردند، در مقابل، دگرگونی‌های ایجادشده در ابعاد اجتماعی و اقتصادی خصوصیات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی را متأثر می‌سازند. بدین ترتیب سکونتگاه‌های روستایی شکل پیچیده و نظام‌واری از پدیده‌هاست که هر گونه تغییری در جزئی از آن تغییر در ساخت، کارکرد و چشم‌اندازهای جغرافیایی آن خواهد داشت (سعیدی و حسینی‌حاصل، ۱۳۸۸). لذا اجزای یک نظام (در اینجا سکونتگاه روستایی) مستقل از یکدیگر عمل نمی‌کنند و نمی‌توان در بافت کالبدی یک سکونتگاه دخالت کرد و به دامنه تغییرات آن در سایر ابعاد اقتصادی-اجتماعی و زیست‌محیطی بی‌توجه بود. بر این اساس و با توجه به مطالب عنوان شده، مدل مفهومی تحقیق بصورت زیر ارائه می‌شود.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، از نوع کاربردی بوده و با توجه به ماهیت موضوع، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل کل روستاهای دارای سکنه بخش خلجستان می‌باشد. نمونه‌ی مورد مطالعه از بین ۴۹ روستای این بخش به روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده انتخاب گردید. بدین صورت که ابتدا روستاها به دو گروه ۱- دارای اجرای طرح هادی و ۲- فاقد اجرای طرح هادی طبقه‌بندی شدند. سپس هر گروه از روستاها از نظر موقعیت مکانی به دو طبقه ۱- دشتی و ۲- کوهستانی، دره‌ای یا تپه‌ای طبقه‌بندی شد. بعد از تعیین تعداد

میزان اثر استفاده گردید. برای طبقه‌بندی شدت میزان اثر از

معیار کوهن (الیس، ۲۰۱۰) استفاده می‌شود.

جدول ۱. مشخصات روستاهای نمونه و سهم هر یک از پرسشنامه

نام روستا	تعداد جمعیت (۱۳۹۵)	تعداد خانوار (۱۳۹۵)	تعداد نمونه
سفيداله	۶۸	۲۲	۱۷
جمزقان	۳۰	۱۳	۱۰
روشگان	۵۰	۱۵	۱۱
سولقان	۵۶	۱۵	۱۱
حسن آباد	۵۱	۱۹	۱۵
اسفید	۲۴۱	۷۱	۵۴
جریک آغاچ	۵۷	۲۶	۲۱
جوزه	۱۲۹	۳۷	۲۹
سرخده	۶۱	۲۳	۱۷
الگان	۱۳۰	۵۴	۴۲
جمع کل	۸۷۳	۲۹۵	۲۲۷

منبع: سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵ و محاسبات نگارندگان

جدول ۲. ابعاد و گویه‌های کیفیت زندگی در پژوهش

ابعاد	گویه‌های کیفیت زندگی
اقتصادی	رضایت از سطح درآمد؛ فرصت‌های شغلی موجود در روستا؛ تنوع اشتغال در روستا؛ رضایت شغلی؛ تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا؛ داشتن پس‌انداز مناسب.
کالبدی	کیفیت شبکه معابر؛ کیفیت مسیرهای عابر پیاده؛ سهولت دسترسی به معابر؛ کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته؛ جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی؛ تجهیزات و امکانات مسکن (حمام و سرویس بهداشتی)؛ سیستم جمع‌آوری و دفع فاضلاب.
محیطی	دسترسی به فضای سبز؛ نظافت و پاکیزگی روستا؛ جمع‌آوری و دفع زباله؛ آلودگی منابع آب؛ آلودگی منابع خاک؛ کیفیت آب آشامیدنی؛ دفع فضولات حیوانی از محیط روستا؛ پرهیز از ساخت مساکن در اراضی شیبدار و خطرناک؛ پرهیز از ساخت مساکن در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها.
اجتماعی	احساس امنیت؛ امید به آینده؛ وضعیت تغذیه؛ دسترسی به وسایل نقلیه؛ دسترسی به امکانات رفاهی؛ دسترسی به امکانات آموزشی؛ دسترسی به امکانات فرهنگی (کتابخانه و ...؛ دسترسی به امکانات اداری (دهیاری و ...؛ دسترسی به امکانات خدماتی؛ دسترسی به خدمات بهداشتی - درمانی؛ احساس تعلق به روستا؛ رضایت ساکنان از روستا؛ تمایل به ماندگاری در روستا؛ مشارکت در امور روستا؛ تعامل و معاشرت با همسایگان؛ قابل اعتماد بودن مردم روستا.

منبع: (محمدی یگانه و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۰۴)، (پور طاهری و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۰)، نگارندگان.

زندگی صورت گرفته است اما هنوز چارچوب مفهومی قابل قبول جهانی برای سنجش کیفیت زندگی و روش‌شناسی واحدی برای تعیین ابعاد و معرف‌های کیفیت زندگی وجود ندارد؛ در نتیجه انتخاب شاخص‌های مناسب برای سنجش کیفیت زندگی و نحوه وزن‌دهی به آنها، مهم‌ترین و مشکل‌ترین قسمت اینگونه مطالعات است. بر این اساس انتخاب شاخص‌ها براساس اهداف مطالعه، قضاوت‌های شخصی محقق، ویژگی‌های ناحیه مورد مطالعه و داده‌های در دسترس صورت می‌گیرد (رضوانی و

برای تعیین میزان اثرگذاری اجرای طرح هادی بر ابعاد کیفیت زندگی، از مفهوم میزان اثر استفاده شد. به طور کلی میزان اثر، شدت تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد (کلاین^۱ ۲۰۰۴، نقل از لارسون هال^۲، ۲۰۰۹). محاسبه میزان اثر در آزمون من‌ویتنی از رابطه ۱ بدست می‌آید: (فیلد^۳، ۲۰۰۹).

$$r = \frac{Z}{\sqrt{N}} \quad (1)$$

با وجودی که تاکنون مطالعات متعددی در حیطه کیفیت

و ۲۹۶۱ خانوار بوده و جمعیت ساکن در نقاط روستایی این بخش ۶۷۴۵ تن می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

نتایج و بحث

مشخصات عمومی پرسش شونده‌گان

بررسی پرسش‌نامه‌ها نشان می‌دهد که حداقل سن پرسش شونده‌گان ۲۴، حداکثر ۶۶ و متوسط سن ۴۶ سال می‌باشد. ۸۷٪ در فعالیتهای کشاورزی و دامداری، ۸٪ در بخش خدمات و ۵٪ نیز در بخش صنعت فعالیت دارند. ۳۸٪ درصد بی‌سواد، ۲۶٪ دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۲٪ دارای تحصیلات راهنمایی و دبیرستان و ۱۴٪ دارای دیپلم و بالاتر بوده‌اند (جدول ۳).

همکاران، ۱۳۸۷). در نتیجه با توجه به اهداف پژوهش حاضر، ویژگی ناحیه‌ی مورد بررسی و تحقیقات انجام گرفته در این زمینه، ۳۸ گویه از ۴ بعد به عنوان معیاری برای سنجش کیفیت زندگی محدوده‌ی مورد مطالعه انتخاب گردید. جدول ۲ معیارها و گویه‌های مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد.

قلمرو مکانی تحقیق، بخش خلیجستان می‌باشد. بخش خلیجستان در غرب استان قم، بین ۵۰ درجه و ۵ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۲۶ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۴۹ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. مساحت آن حدود ۸۵۲ کیلومتر مربع بوده و دارای ۴۹ آبادی دارای سکنه است (سالنامه آماری، ۱۳۹۵). کل جمعیت بخش خلیجستان ۸۰۷۹ تن

جدول ۳. وضعیت تحصیلی و ساختار سنی پرسش شونده‌گان

گویه	سطح تحصیلات						سن					
	بی-سواد	ابتدایی	راهنمایی	دبیرستان	دیپلم و بالاتر	جمع کل	۲۰-	۳۰-	۴۰-	۵۰-	۶۰+	جمع کل
تعداد	۷۲	۴۹	۲۳	۱۹	۲۷	۱۹۰	۳۱	۵۴	۴۹	۳۵	۲۱	۱۹۰
درصد	۳۸	۲۶	۱۲	۱۰	۱۴	۱۰۰	۱۶	۲۹	۲۶	۱۸	۱۱	۱۰۰

یافته‌های تحلیلی

نتایج مقایسه میانگین گویه‌ها در دو گروه مورد بررسی نشان می‌دهد که در بعد اقتصادی، بیشترین سطح اختلاف در تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا و تنوع اشتغال در روستا وجود دارد. همچنین کمترین سطح اختلاف مربوط به رضایت شغلی و فرصت‌های شغلی موجود در روستا می‌باشد. در بعد کالبدی بیشترین سطح اختلاف مربوط به کیفیت مسیرهای عابر پیاده و تجهیزات و امکانات مسکن بوده و کمترین سطح اختلاف در سهولت دسترسی به معابر و کیفیت مسکن از نظر مصالح بکاررفته می‌باشد. در بعد محیطی بیشترین سطح اختلاف مربوط به جمع‌آوری و دفع زباله و نظافت و پاکیزگی روستا و کمترین سطح اختلاف مربوط به پرهیز از ساخت مساکن در اراضی شیب‌دار و خطرناک و دسترسی به فضای سبز می‌باشد. در بعد

اجتماعی نیز بیشترین سطح اختلاف در دسترسی به امکانات اداری و دسترسی به امکانات آموزشی و کمترین سطح اختلاف در تعامل و معاشرت با همسایگان و قابل اعتماد بودن مردم روستا می‌باشد (جدول ۴).

در بعد اقتصادی در بین ۶ گویه مورد بررسی، گویه‌های تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا، و تنوع اشتغال در روستا تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۱ مشاهده می‌شود. اما در سایر گویه‌ها تفاوت معناداری وجود ندارد (جدول ۵). فعالیتهای عمرانی صورت گرفته به واسطه‌ی اجرای طرح هادی منجر به افزایش تمایل روستاییان به سرمایه‌گذاری در سطح روستا گردیده است. همچنین، اجرای طرح هادی در روستا بر تنوع مشاغل تأثیر داشته است (جدول ۵).

جدول ۴. میانگین و اختلاف میانگین گویه‌ها بین دو گروه مورد بررسی

اختلاف میانگین بین دو گروه	میانگین گروه ۲ (دارای اجرای طرح)	میانگین گروه ۱ (فاقد اجرای طرح)	گویه	ابعاد	اختلاف میانگین بین دو گروه	میانگین گروه ۲ (دارای اجرای طرح)	میانگین گروه ۱ (فاقد اجرای طرح)	گویه	ابعاد
۰/۴۹	۲/۸۴	۲/۳۳	دفع فضولات حیوانی از محیط روستا پرهیز از ساخت مساکن در اراضی شیب‌دار و خطرناک پرهیز از ساخت مساکن در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها	محیطی	۰/۱۴	۲/۷۸	۲/۶۴	رضایت از سطح درآمد	
۰/۰۶	۲/۶۲	۲/۵۶	احساس امنیت		۰/۳	۲/۳	۲	فرصت‌های شغلی موجود در روستا	اقتصادی
۰/۰۸	۲/۵	۲/۴۲	امید به آینده		۰/۵	۲/۵۴	۲/۰۴	تنوع اشتغال در روستا	
۰/۳۲	۳/۵	۲/۸۲	وضعیت تغذیه		۰/۲	۲/۸۴	۲/۶۴	رضایت شغلی	
۰/۲۸	۳/۲۴	۲/۹۶	دسترسی به وسایل نقلیه		۰/۶۴	۲/۸	۲/۱۶	تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا	
۰/۳۵	۳/۲۶	۲/۹۱	دسترسی به امکانات رفاهی		۰/۱۴	۲/۳۶	۲/۲۲	داشتن پس انداز مناسب	
۰/۳۶	۳/۳۸	۳/۰۲	دسترسی به امکانات آموزشی	کالبدی	۰/۹۲	۳/۳۲	۲/۴	کیفیت شبکه معابر	
۰/۳۱	۰/۱۸	۲/۸۷	دسترسی به امکانات فرهنگی		۱/۳	۳/۴۶	۲/۱۶	کیفیت مسیرهای عابر پیاده	
۰/۴۶	۳/۲۲	۲/۵۸	دسترسی به امکانات		۰/۱۵	۳/۲۸	۳/۱۳	سهولت دسترسی به معابر	کالبدی
۰/۱۶	۳/۱۸	۳/۰۲	دسترسی فرهنگی		۰/۶۳	۳/۱۶	۲/۵۳	کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته	
۰/۷۸	۳/۴	۲/۶۳	دسترسی		۰/۸۴	۳/۲۴	۲/۴	جمع‌آوری و	

به امکانات اداری	دسترسی به امکانات خدماتی	دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی	احساس تعلق به روستا	رضایت ساکنان از روستا	تمایل به ماندگاری در روستا	مشارکت در امور روستا	تعامل و معاشرت با همسایگان قابل اعتماد	بودن مردم روستا	هدایت آب‌های سطحی	تجهیزات و امکانات مسکن	سیستم جمع‌آوری و دفع فاضلاب	دسترسی به فضای سبز	نظافت و پاکیزگی روستا	جمع‌آوری و دفع زباله	آلودگی منابع آب	آلودگی منابع خاک	کیفیت آب آشامیدنی
۰/۲۷	۳	۲/۷۳	۱/۰۵	۳/۵۸	۲/۵۳	۰/۸۹	۰/۰۵	۲/۷۶	۲/۷۱	۲/۷۶	۱/۹۲	۳/۴	۲/۴۸	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۴۱	۳/۰۸	۲/۶۷	۰/۸۹	۳/۲	۱/۲۹	۰/۱۵	۰/۳۸	۲/۵۴	۲/۳۱	۳/۲	۰/۸۹	۳/۴	۲/۴۸	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۴۸	۳/۳	۲/۸۲	۰/۰۵	۲/۷۶	۲/۷۱	۰/۹۲	۰/۰۵	۲/۷۶	۲/۷۱	۲/۷۶	۱/۹۲	۳/۴	۲/۴۸	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۵۴	۳/۳۶	۲/۸۲	۰/۹۲	۲/۹	۱/۹۸	۰/۶۲	۰/۳۸	۲/۵۴	۱/۹۸	۲/۹	۰/۹۲	۳/۴	۲/۴۸	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۶۲	۲/۵۸	۳/۲	۱/۲۹	۳/۴	۲/۱۱	۰/۱۵	۰/۳۸	۲/۵۴	۲/۱۱	۳/۲	۰/۶۲	۳/۴	۲/۴۸	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۴	۳/۵۶	۳/۱۶	۰/۱۵	۲/۴۸	۲/۳۳	۰/۱۵	۰/۳۸	۲/۵۴	۲/۳۳	۳/۱۶	۰/۴	۲/۴۸	۲/۳۳	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۰۵	۳/۳۴	۳/۲۹	۰/۳۸	۲/۵۴	۲/۱۶	۰/۳۸	۰/۳۸	۲/۵۴	۲/۱۶	۳/۲۹	۰/۰۵	۲/۵۴	۲/۳۳	۲/۳۳	۲/۱۶	۳/۴۹	
۰/۰۵	۳/۵۳	۳/۵۳	۰/۱۳	۳/۶۲	۳/۴۹	۰/۱۳	۰/۳۸	۲/۵۴	۳/۴۹	۳/۵۳	۰/۰۵	۳/۶۲	۳/۴۹	۳/۴۹	۳/۴۹	۳/۴۹	

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۵. آزمون من‌ویتنی در بعد اقتصادی

سطح معناداری	Z	Wilcoxon W	Mann-Whitney U	گویه
۰/۴۲۰	-۰/۸۰۷	۸۳۰۳	۴۲۰۸	رضایت از سطح درآمد
۰/۲۱۱	-۱/۲۵۰	۸۱۴۷	۴۰۵۲	فرصت‌های شغلی موجود در روستا
۰/۰۱۰	-۲/۵۸۲	۷۶۵۵	۳۵۶۰	تنوع اشتغال در روستا
۰/۲۹۳	-۱/۰۵۲	۸۲۱۱	۴۱۱۶	رضایت شغلی
۰/۰۰۰	-۳/۶۲۰	۷۲۶۹	۳۱۷۴	تمایل به سرمایه‌گذاری در روستا
۰/۱۵۲	-۱/۴۳۱	۸۰۷۷	۳۹۸۲	داشتن پس انداز مناسب

منبع: یافته‌های تحقیق

های بعد کالبدی می‌توان مشاهده کرد (جدول ۶). در بعد کالبدی در بین ۷ گویه مورد بررسی، کیفیت شبکه معابر، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی،

با توجه به ماهیت طرح هادی که عمدتاً بهبود فیزیکی روستاها، به ویژه مساکن و معابر را مد نظر قرار می‌دهد، در محدوده‌ی مورد مطالعه نیز بیش‌ترین تفاوت معناداری را در گویه

تجهیزات و امکانات مسکن، سیستم جمع‌آوری و دفع فاضلاب و کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته تفاوت معناداری با سطح دسترسی به معابر متفاوت معناداری دیده نمی‌شود. اطمینان ۹۹٪ وجود دارد. در بین گویه‌ها تنها در سهولت

جدول ۶. آزمون من‌ویتنی در بعد کالبدی

گویه	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	سطح معناداری
کیفیت شبکه معابر	۲۷۴۲	۶۸۳۷	-۴/۷۶۰	۰/۰۰۰
کیفیت مسیرهای عابر پیاده	۱۸۳۴	۵۹۲۹	-۷/۲۳۴	۰/۰۰۰
سهولت دسترسی به معابر	۴۲۳۸	۸۳۳۳	-۰/۷۳۱	۰/۴۶۵
کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته	۳۲۶۶	۷۳۶۱	-۳/۳۷۸	۰/۰۰۱
جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی	۲۸۸۰	۶۹۷۵	-۴/۳۹۷	۰/۰۰۰
تجهیزات و امکانات مسکن	۲۳۷۲	۶۴۶۷	-۵/۷۸۲	۰/۰۰۰
سیستم جمع‌آوری و دفع فاضلاب	۲۸۴۴	۶۹۳۹	-۴/۵۰۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

در بعد محیطی در گویه‌های نظافت و پاکیزگی روستا، جمع‌آوری و دفع زباله، دفع فضولات حیوانی از محیط روستا تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۹٪ و در گویه آلودگی منابع خاک تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۵٪ دیده می‌شود. در سایر گویه‌ها تفاوت معناداری بین دو گروه دیده نمی‌شود (جدول ۷).

جدول ۷. آزمون من‌ویتنی در بعد محیطی

گویه	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	سطح معناداری
دسترسی به فضای سبز	۴۲۷۸	۸۳۷۳	-۰/۶۳۱	۰/۵۲۸
نظافت و پاکیزگی روستا	۲۵۳۸	۶۶۳۳	-۵/۳۶۶	۰/۰۰۰
جمع‌آوری و دفع زباله	۲۰۹۶	۶۱۹۱	-۶/۵۱۱	۰/۰۰۰
آلودگی منابع آب	۴۱۳۲	۸۲۲۷	-۱/۰۱۱	۰/۳۱۲
آلودگی منابع خاک	۳۸۰۰	۷۸۹۵	-۱/۹۸۹	۰/۰۴۷
کیفیت آب آشامیدنی	۴۲۲۴	۸۳۱۹	-۰/۷۹۰	۰/۴۲۹
دفع فضولات حیوانی از محیط روستا	۳۵۱۲	۷۶۰۷	-۲/۶۹۶	۰/۰۰۷
پرهیز از ساخت مساکن در اراضی شیب‌دار و خطرناک	۴۴۳۴	۸۵۲۹	-۰/۱۸۲	۰/۸۵۵
پرهیز از ساخت مساکن در حریم سیلاب‌ها و رودخانه‌ها	۴۳۸۸	۸۴۸۳	-۰/۳۰۹	۰/۷۵۸

در بعد اجتماعی نیز از ۱۶ گویه، دسترسی به امکانات آموزشی، دسترسی به امکانات اداری، دسترسی به خدمات بهداشتی-درمانی، احساس تعلق به روستا، رضایت ساکنان از روستا، تمایل به ماندگاری در روستا و مشارکت در امور روستا تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۹٪ مشاهده می‌شود. همچنین در وضعیت تغذیه و دسترسی به وسایل نقلیه تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۵٪ وجود دارد. در سایر گویه‌ها تفاوت معناداری دیده نمی‌شود (جدول ۸).

نتایج آزمون من‌ویتنی نشان می‌دهد که در کیفیت زندگی تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۹٪ بین دو گروه وجود دارد (جدول ۹). همچنین در هر یک از ابعاد محیطی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۹٪ در بین دو گروه مورد بررسی وجود دارد (جدول ۱۰).

جدول ۸. آزمون من ویتنی در بعد اجتماعی

گویه	Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	سطح معناداری
احساس امنیت	۳۸۱۸	۸۸۶۸	-۱/۸۷۷	۰/۰۶۱
امید به آینده	۳۹۷۶	۸۰۷۱	-۱/۴۳۰	۰/۱۵۳
وضعیت تغذیه	۳۶۹۸	۷۷۹۳	-۲/۲۲۴	۰/۰۲۶
دسترسی به وسایل نقلیه	۳۷۰۰	۷۷۹۵	-۲/۲۴۵	۰/۰۲۵
دسترسی به امکانات رفاهی	۳۸۰۶	۷۹۰۱	-۱/۹۶۳	۰/۰۵۰
دسترسی به امکانات آموزشی	۳۰۷۸	۷۱۷۳	-۳/۸۷۱	۰/۰۰۰
دسترسی به امکانات فرهنگی	۴۰۳۶	۸۱۳۱	-۱/۳۰۵	۰/۱۹۲
دسترسی به امکانات اداری	۲۸۷۴	۶۹۶۹	-۴/۴۵۱	۰/۰۰۰
دسترسی به امکانات خدماتی	۳۹۲۸	۸۰۲۳	-۱/۵۵۷	۰/۱۱۹
دسترسی به خدمات بهداشتی- درمانی	۳۵۳۸	۷۶۳۳	-۲/۶۴۹	۰/۰۰۸
احساس تعلق به روستا	۳۳۰۶	۷۴۰۱	-۳/۳۱۹	۰/۰۰۱
رضایت ساکنان از روستا	۳۳۴۲	۷۴۳۷	-۳/۱۶۶	۰/۰۰۲
تمایل به ماندگاری در روستا	۳۱۰۰	۸۱۵۰	-۳/۹۱۱	۰/۰۰۰
مشارکت در امور روستا	۳۴۷۰	۷۵۶۵	-۲/۸۵۴	۰/۰۰۴
تعامل و معاشرت با همسایگان	۴۲۳۰	۸۳۲۵	-۰/۷۵۷	۰/۴۴۹
قابل اعتماد بودن مردم روستا	۴۴۴۶	۸۵۴۱	-۰/۱۵۶	۰/۸۷۶

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۹. آزمون من ویتنی در کیفیت زندگی (کل ابعاد)

گویه	میانگین (Mean Rank)		Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	سطح معناداری
	گروه ۱	گروه ۲				
کیفیت زندگی	۵۱/۱۴	۱۳۵/۴۲	۵۰۸	۴۶۰۳	-۱۰/۵۴۸	۰/۰۰۰

جدول ۱۰. آزمون من ویتنی در ابعاد کیفیت زندگی

گویه ها	میانگین (Mean Rank)		Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	سطح معناداری
	گروه ۱	گروه ۲				
محیطی	۷۱/۵۷	۱۱۷/۰۴	۲۳۴۶	۶۴۴۱	-۵/۷۱۰	۰/۰۰۰
کالبدی	۵۶/۳۹	۱۳۰/۷۰	۹۸۰	۵۰۷۵	-۹/۳۲۷	۰/۰۰۰
اقتصادی	۷۷/۶۶	۱۱۱/۵۶	۲۸۹۴	۶۹۸۹	-۴/۲۶۷	۰/۰۰۰
اجتماعی	۷۳/۳۱	۱۱۵/۵۶	۲۴۹۴	۶۵۸۹	-۵/۳۱۴	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

میزان اثر ابعاد کیفیت زندگی

نتایج محاسبه‌ی میزان اثر نشان می‌دهد که اجرای طرح در بعد کالبدی، بیشترین اثر (۰/۶۷) و بعد اقتصادی کمترین اثر (۰/۳۰) را در روستاهای دارای اجرای طرح داشته است (جدول ۱۳). معیار کوهن شدت میزان اثر را متناسب با هر آزمون

آماري طبقه‌بندی می‌کند که برای آزمون مقایسه‌ی میانگین‌های مستقل به صورت جدول ۱۲ می‌باشد. مطابق با طبقه‌بندی کوهن، میزان اثر بر هر یک از ابعاد محیطی، اقتصادی و اجتماعی متوسط، و بر بعد کالبدی زیاد بوده است (جداول ۱۱ و ۱۲).

جدول ۱۱. معیار میزان اثر کوهن

تست	اندازه اثر	ابعاد اثرگذاری		
		کم	متوسط	زیاد
مقایسه مستقل	d. Δ. Hedges'g	۰/۲۰	۰/۵۰	۰/۸۰

جدول ۱۲. میزان اثر هر یک از ابعاد کیفیت زندگی

ابعاد	میزان اثر	طبقه‌بندی میزان اثر
محیطی	-۰/۴۱	متوسط
کالبدی	-۰/۶۷	زیاد
اقتصادی	-۰/۳۰	متوسط
اجتماعی	-۰/۳۸	متوسط

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

در تحقیق حاضر به بررسی اثرات اجرای طرح هادی بر کیفیت زندگی روستاهای بخش خلجستان پرداخته شد. نتایج نشان داد که از لحاظ کیفیت زندگی تفاوت معناداری با سطح اطمینان ۹۹٪ در میان روستاهای دارای اجرای طرح هادی و فاقد اجرای طرح وجود دارد. لذا می‌توان ادعا نمود که طرح هادی دارای اثرات قابل توجهی در بهبود کیفیت زندگی سکونتگاه‌های روستایی این بخش بوده است. بررسی اثرات اجرای طرح بر ابعاد کیفیت زندگی نشان داد که در بعد اقتصادی دارای اثرات مثبتی بر تنوع اشتغال و تمایل به سرمایه‌گذاری در روستاها بوده است. در بعد محیطی دارای اثرات مثبت و معنی‌داری بر نظافت و پاکیزگی، جمع‌آوری و دفع زباله و دفع فضولات حیوانی از محیط روستا شده است. در بعد اجتماعی نیز دارای اثرات مثبت و معنی‌داری بر وضعیت تغذیه، دسترسی به وسایل نقلیه، امکانات آموزشی، امکانات اداری، خدمات بهداشتی-درمانی، احساس تعلق به روستا و رضایت از ساکنان، تمایل به ماندگاری و مشارکت در امور روستا داشته است. این طرح در بعد کالبدی دارای اثرات مثبت و معناداری بر کیفیت شبکه معابر، مسیرهای عابر پیاده، کیفیت مصالح مسکن، جمع‌آوری و هدایت آب‌های سطحی، تجهیزات و امکانات مسکن و سیستم دفع فاضلاب

داشته است. بررسی ابعاد کیفیت زندگی نشان داد که اجرای طرح هادی در ابعاد محیطی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی دارای اثرات مثبت و معنی‌داری با سطح اطمینان ۹۹٪ بوده است. میزان تأثیر اجرای طرح هادی بر ابعاد یکسان نبوده است؛ بطوریکه اجرای طرح در بعد کالبدی دارای بیشترین اثر بوده است. محمدی‌یگانه و همکاران (۱۳۹۱)، عنابستانی و اکبری (۱۳۹۱)، پورطاهری و همکاران (۱۳۹۱) و سواری و همکاران (۱۳۹۲) نیز در تحقیقاتشان به نتایج مشابهی مبنی بر تأثیرات عمده اجرای طرح بر بعد کالبدی و تأثیرات کمتر بر ابعاد محیطی، اقتصادی و اجتماعی رسیده‌اند.

طرح هادی روستایی با رویکرد اصلاح و بهبود زیرساخت‌ها دارای سابقه‌ی اجرایی نزدیک به سه دهه در پهنه‌ی کشور می‌باشد. این طرح‌ها به همراه سایر طرح‌های توسعه‌ای در نواحی روستایی به اجرا درمی‌آیند تا این نواحی به درجه‌ای از توسعه دست یافته و جوامع ساکن در آن از سطح کیفیت زندگی قابل قبولی برخوردار شوند. بدین ترتیب، طرح هادی روستایی که مهم‌ترین طرح اجرایی برای اصلاح و سامان‌دهی بافت کالبدی و ساخت و سازهای روستایی است؛ اثرات قابل توجهی بر بعد کالبدی روستاها داشته است. با این حال، در اهداف برشمرده برای این طرح و همچنین در منشور بنیاد مسکن برای تهیه طرح

کمترین اثرات منفی را در سکونتگاه‌های روستایی بر جای گذارد؛

- تأکید هم‌زمان بر اهداف محیطی، اجتماعی و اقتصادی تهیه و اجرای طرح هادی در کنار اهداف کالبدی آن در راستای توسعه پایدار؛
- فراهم‌سازی زمینه تحول و بهبود در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی از طریق ارتقاء در ساختار کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در جهت توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان؛
- بسترسازی و ایجاد زمینه‌های لازم در جهت مشارکت جامعه محلی در تهیه و اجرای طرح و پروژه‌های عمرانی.

هادی، اهداف اقتصادی، اجتماعی و محیطی نیز در نظر گرفته شده است که به طور غیرمستقیم از طریق دستیابی به اهداف فیزیکی - کالبدی عملی خواهند شد. با این حال، با توجه به ماهیت فیزیکی - کالبدی طرح، اجرای آن شاید نتواند در حد بعد کالبدی، پیامدهای قابل توجهی بر سایر ابعاد نیز داشته باشد. با توجه به نتایج پژوهش پیشنهادهای زیر مطرح می‌گردد:

- تعدیل نگاه کمی‌گرایانه و تأکید بر کیفیت تهیه و اجرای طرح و پروژه‌های عمرانی؛
- توجه به قابلیت‌های روستاها و شناخت مناسب از مردم و منطقه در راستای تهیه و اجرای طرح و پروژه‌های عمرانی؛
- ارزیابی طرح هادی در مراحل مختلف آن در جهت رفع کاستی‌های موجود، تا در نهایت بیشترین اثرات مثبت و

منابع

- آسایش، ح. ۱۳۷۳. کارگاه برنامه‌ریزی روستایی، انتشارات دانشگاه پیام‌نور: تهران.
- آمار، ت و صمیمی‌شارمی، ر. ۱۳۸۸. ارزشیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (شهرستان رشت - بخش خممام)، مسکن و محیط روستا، ۲۸(۱۲۷): ۴۴-۵۵.
- بحرینی، س. ح و مکنون، ر. ۱۳۸۰. توسعه پایدار شهری: از فکر تا عمل، فصلنامه محیط شناسی، ۲۷(۲۷): ۴۱-۶۰.
- برزو، غ، شاه‌حسینی، الف، عباسی‌زاده‌قنوتی، م. ص، ولی‌زاده، الف، باقرنسب، م، بهرامی، م، عبدالملکی، س و زرافشانی، ک. ۱۳۸۹. ارزشیابی کیفی اجرای طرح هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه - کاربرد نظریه بنیانی، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۱(۳)، ۱۵۳-۱۷۲.
- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. ۱۳۶۶. اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی: تهران.
- پازکی، م، شیخی، د و صمدی‌مقدم، ش. ۱۳۹۹. تحلیل نقش مدیریت مبتنی بر حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی، مطالعه موردی: دهستان فیلستان، شهرستان پاکدشت، فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۸(۵۸): ۹۳-۱۱۲.
- پاسبان، م، اصغری‌لجمجانی، ص. ۱۳۹۹. واکاوی محدودیت‌های دستیابی به کیفیت مطلوب زندگی در روستاهای مرزی (مورد: ناحیه سیستان)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۰(۳۷): ۳۳-۴۶.
- پاپلی‌یزدی، م. ح و ابراهیمی، م. الف. ۱۳۸۷. نظریه‌های توسعه روستایی، چاپ چهارم، انتشارات سمت: تهران.
- پورطاهری، م، رکن‌الدین افتخاری، ع و فتاحی، الف. ۱۳۹۰. ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۳(۷۶): ۱۳-۳۱.
- پورطاهری، م، رکن‌الدین افتخاری، ع و عباسی، م. ۱۳۹۱. ارزیابی عملکرد طرح‌های هادی روستایی در توسعه کالبدی

سعیدی، ع. ۱۳۹۱. پوشش ساختمانی - کارکردی: رویکردی بدیل در برنامه‌ریزی فضایی، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱(۱): ۱۸۱.

سعیدی، ع و حسینی‌حاصل، ص. ۱۳۸۸. شالوده مکان‌یابی و استقرار روستاهای جدید، چاپ اول، انتشارات شهیدی: تهران.

سعیدی، ع و رستگار، الف. ۱۳۸۸. اثربخشی طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی در توسعه اجتماعی - اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی (مورد: روستاهای بخش وراوی (شهرستان مهر)، نشریه انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، ۷(۲۲): ۴۷-۶۳. سواری، م، شیر، ن و شعبانعلی‌فمی، ح. ۱۳۹۲. تحلیل عوامل مرتبط با رضایتمندی روستاییان از طرح هادی (مطالعه موردی: روستای فراگل شهرستان دیواندره)، مسکن و محیط روستا، ۳۲(۱۴۲): ۶۷-۸۲.

صابری‌فر، ر. ۱۳۹۰. بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر موفقیت طرح‌های هادی روستایی در استان خراسان جنوبی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۶(۱۰۲): ۲۱۲-۲۳۰.

صادق‌لو، ط و سجاسی‌قیداری، ح. ۱۳۹۳. بررسی رابطه زیست‌پذیری سکونتگاه‌های روستایی بر تاب‌آوری روستاییان در برابر مخاطرات طبیعی نواحی روستایی دهستان مراوه‌تپه و پالیزان، مجله مدیریت بحران، ۳(۲): ۳۷-۴۴.

ضرابی، الف و اذانی، م. ۱۳۸۰. توسعه پایدار در جهان صنعتی و در حال توسعه، مجله رشد آموزش جغرافیا، ۵۹، ۱۰-۱۷. عزیزپور، ف. ۱۳۸۶. ساز و کار اجرای طرح هادی روستایی و نقش مدیریت محلی، فصلنامه دهیاری‌ها، ۵(۲۲): ۲۱-۲۲.

عزیزپور، ف و حسینی‌حاصل، ص. ۱۳۸۷. مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور با تأکید بر طرح هادی روستایی، فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۲۷(۱۲۳): ۴۲-۵۵.

علی‌باری، ن، کرمی، الف و شریف‌زاده، م. ۱۳۹۹. بررسی تطبیقی کیفیت زندگی ذهنی در روستاهای هدف و غیرهدف

سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای نیوت و خوران شهرستان ایوان غرب)، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، ۲(۵): ۲۵-۳۶.

حبیب‌پور، ک و صفری، ر. ۱۳۸۸. راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی)، چاپ پنجم، نشر لویه: تهران.

حسن‌زاده، د. ۱۳۸۷. رویکرد اجتماع محور به کیفیت زندگی اجتماعات محلی، فصلنامه مدیریت شهری، ۶(۲۰): ۷-۲۲. خدایی‌استار، ح، اسدی، ع و امانی، ف. ۱۳۹۹. تحلیل موانع اجرای طرح هادی در مناطق روستایی شهرستان تبریز، فصلنامه روستا و توسعه، ۲۳(۸۹): ۱۵۱-۱۷۳.

دارابی، ح و افشیدکیا، ب. ۱۳۹۱. کانون‌های تولید دانش در پروژه‌های توسعه و عمران روستایی (طرح‌های هادی روستایی)، پژوهش‌های روستایی، ۳(۱۱): ۱۱۳-۱۳۷.

دهقانی، الف، صیدائی، س. الف و شفقی، س. ۱۳۹۱. سنجش و بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در کانون‌های اسکان عشایری (مطالعه موردی: کانون‌های اسکان عشایری استان‌های فارس و اصفهان)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۲(۲۷): ۷۷-۹۶.

رضوانی، م. ر. ۱۳۸۷. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، چاپ دوم، نشر قومس: تهران.

رضوانی، م. ر، متکان، ع. الف، منصوریان، ح و ستاری، م. ح. ۱۳۸۸. توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۱(۲): ۸۷-۱۱۰.

سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور. ۱۳۸۷. دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، انتشارات سازمان دهیاری‌ها و شهرداری‌های کشور: تهران.

سعیدی، ع. ۱۳۸۷. دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور: تهران.

- گردشگری تاریخی شهرستان مرودشت، فصلنامه روستا و توسعه، ۲۳(۸۹): ۹۵-۱۱۸.
- عناستانی، ع. الف. ۱۳۸۸. ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای غرب خراسان رضوی)، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا، تهران.
- عناستانی، ع. الف و اکبری، م. ح. ۱۳۹۱. ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان (مطالعه موردی: شهرستان چهرم)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۴(۴): ۹۳-۱۱۰.
- عناستانی، ع. الف و حاجی‌پور، ی. ۱۳۹۲. آثار اجتماعی و اقتصادی اجرای طرح‌های هادی در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان دنا)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۳(۹): ۱۳-۲۶.
- عناستانی، ع. الف و نادریان‌فر، م. ۱۳۹۹. تحلیل اثرات اجرای طرح‌های هادی بر کیفیت محیطی سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان هامون)، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۵(۱): ۱۱-۲۴.
- غفاری، غ. ر، میرزایی، ح و کریمی، ع. ر. ۱۳۹۰. بررسی رابطه بین صنعت و کیفیت زندگی (مقایسه موردی مناطق روستایی قروه)، فصلنامه توسعه روستایی، ۳(۱): ۱-۲۴.
- محمدی‌یگانه، ب، نباتی، ع و چراغی، م. ۱۳۹۱. تبیین اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان کرانی - شهرستان بیجار)، مسکن و محیط روستا، ۳۱(۱۳۹): ۹۹-۱۱۲.
- مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن. مطبوعی لنگرودی، س. ح. ۱۳۸۲. برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی: مشهد.
- مطبوعی لنگرودی، س. ح، یاری، الف. ۱۳۸۹. حفاظت محیط‌زیست و برنامه‌ریزی توسعه فیزیکی روستا با تأکید بر ارزیابی طرح‌های هادی روستایی، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، مظفر، ف، حسینی، س. ب، سلیمانی، م، ترکشوند، ع و سرمدی، ع. الف. ۱۳۸۷. ارزیابی اثرات اجرای طرح‌های هادی بر محیط‌زیست روستاهای ایران، فصلنامه علوم محیطی، ۵(۱۹): ۱۱-۳۲.
- معاونت برنامه‌ریزی استان قم. ۱۳۹۵. سالنامه آماری استان قم (مجموعه‌ی فصول)، استانداری قم، قم.
- معاونت عمران روستایی. ۱۳۸۸. ارزشیابی اجرای طرح هادی روستایی، چاپ اول، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی: تهران.
- مهدی‌زاده، ج. ۱۳۸۲. برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری: تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران، چاپ دوم، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.
- Al-Mamun, A., Adaikalam, J. and Abdul Wahab, S. 2012, Investigating the Effect of Amanah Ikhtiar Malaysia's Microcredit Program on Their Clients Quality of Life in Rural Malaysia, International Journal of Economics and Finance, Vol. 4, No. 1; pp 192-203.
- Bruntland, G (ed.). 1987, Our Common Future: The World Commission on Environment and Development. Oxford University Press, Oxford, U.K.
- Ellis, Paul D. 2010, The Essential Guide to Effect Sizes: Statistical Power, Meta-Analysis, and the Interpretation of Research Results, One edition, Cambridge University Press, Cambridge.
- Field, Andy. 2009, Discovering Statistics Using SPSS (Introducing Statistical Method), Third edition, Sage Publications Ltd, London.
- Ismail, R., Hafezi, M.H. and Mohd Nor, R. 2014, The Effect of Demographic Characteristic on Quality of Life and Happiness in Malaysia, Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology, 7(1); pp 198-205.
- Keles, R. 2012, The Quality of Life and the Environment, Procedia - Social and Behavioral

- N., Zurlini, G. 2013, The use of subjective indicators to assess how natural and social capital support residents' quality of life in a small volcanic island, *Ecological Indicators* 24;pp 609–620.
- Phillips, D., 2006, *Quality of Life (Concept, policy and practice)*, Routledge, New York.
- Siva, Vanajah., Gremyr, Ida., Bergquist, Bjarne., Garvare, Rickard., Zobel, Thomas. 2016, The support of Quality Management to sustainable development: a literature review. *Journal of Cleaner Production*, *Journal of Cleaner Production* xxx,1e10
- Sciences 35;pp 23-32.
- Kolodinsky, J. M., DeSisto, T. P., Proben, D., Putnam M. E., Roche E., Sawyer, W. R. 2013, It is not how far you go, it is whether you can get there: modeling the effects of mobility on quality of life in rural New England, *Journal of Transport Geography* 31;pp 113–122.
- Larson-Hall, J. 2009, *A Guide to Doing Statistical Analysis in Second Language Research Using SPSS (Second Language Acquisition Research Series)*, One edition, Routledge, New York.
- Petrosillo, I., Costanza, R., Aretano, R., Zaccarelli,

Analysis of the effects of pilot project implementation on improving the quality of life in rural areas (Case study: Khalajistan ward, Qom County)

Shahram Amirantekabi^{1*}, Hadi Gharagozloo² and Eyvaz Amini³

Submitted: 16 December 2020

Accepted: 16 May 2021

Abstract

The master plan is an official document for the physical development of rural settlements. It can play a special and effective role in the development of the country's villages and improving the lives of the villagers. Various studies carried out so far in the field of pilot project implementation in the country but have given little attention to its effects on the quality of residents' life. Therefore, in the present study, an attempt was made to study and evaluate the effects of implementing the pilot project on improving the quality of rural communities' life. The research method was applied in terms of purpose and descriptive-analytical according to the nature of the subject. The statistical population of the study included all inhabited villages (49 villages) in Khalajistan district. The 10 villages were selected from two groups of with project implementation and without project implementation as a statistical sample by the "probabilistic classification" method. To measure the quality of life, 38 items from four dimensions (environmental, economic, social and physical) were selected as criteria. Data were collected through a questionnaire and analyzed using SPSS software based on Mann-Whitney test and the effect. The validity of the questionnaire was confirmed by several professors and rural planning experts and its reliability rate was 0.78. The results showed that the project implementation had the most (0.67) and least (0.30) effect for the physical and economic dimension in the villages, respectively. Based on the Cohen's criterion, the effect on each environmental, economic and social dimensions was moderate, and the effect on the physical dimension was high. Therefore, there was a significant difference between the two groups in physical, environmental, social and economic dimensions. Also, the plan implementation had the greatest effect on the physical dimension and the least effect on the economic dimension. According to the Cohen's criterion, the effect in the physical dimension was "high" and in the environmental, social and economic dimensions was "moderate". Therefore, in order to prepare and implement development plans and projects, more attention should be paid to the capabilities of the villages and proper knowledge of the people and the region.

Keywords: Master plan, physical dimension, sustainable development, rural settlements, Khalajistan Qom

1 - Assistant Professor of Geography and Rural planning, Payam Noor University, Tehran, Iran

2 - PhD Geography and Rural planning, Kharazmi University, Tehran, Iran

3 - PhD Geography and Rural planning, Kharazmi University, Tehran, Iran

(*- Corresponding author Email: Shahram_aeh@yahoo.com)

DOI: 10.22048/RDSJ.2021.262332.1897